



Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Съединение и разединение Unification and disunity
Том / година Volume / year	V / 2026
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Павел Цанев Pavel Tsanev
Институция Affiliation	Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство - Трявна Tryavna Woodcarving and Icon Painting Museum
Заглавие Title	МИТНИЦАТА В ТРЯВНА И НЕЙНАТА СЪДБА СЛЕД СЪЕДИНЕНИЕТО THE CUSTOMS OFFICE IN TRYAVNA AND ITS FATE AFTER THE UNIFICATION
Страници Pages	246–264
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-5-246/

МИТНИЦАТА В ТРЯВНА И НЕЙНАТА СЪДБА СЛЕД СЪЕДИНЕНИЕТО

Павел Цанев

Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство - Трявна

Резюме: Възстановяването на българската държавност след Берлинския конгрес (1878 г.) поставя политическия елит на младото Княжество България пред задачата да изгради ефективен административен апарат. В условията на институционален преход от османски към европейски управленски модели създаването на стабилна финансова система придобива ключово значение. Митническата администрация като част от структурата на Министерството на финансите се утвърждава като важен инструмент за гарантиране на държавния суверенитет, защита на местното производство и осигуряване на бюджетни приходи чрез косвено облагане.

Правната основа на митническата дейност се формира от нормативните актове на Временното руско управление и последвалото законодателство на Княжеството, сред които съществено място заема Законът за митниците от 1885 г. Спецификата на митническата система до този момент е обусловена от политико-административното разделение на българските земи. Границата по билото на Стара планина, отделяща Княжество България от автономната област Източна Румелия, налага създаването на погранични митнически пунктове, изпълняващи както фискални, така и политически функции. В този контекст град Трявна заема важно стратегическо положение. Разположен на един от старопланинските проходи, той традиционно се утвърждава като търговски и занаятчийски център. Учредяването на митнически пункт в града е пряко свързано с икономическата активност на региона и необходимостта от контрол върху стоковите потоци, преминаващи през Тревненския проход. Чрез регулиране на вноса и износа на суровини, занаятчийски изделия и хранителни продукти митницата функционира като локален механизъм за

икономическа регулация. Дейността на институцията се осъществява от административен персонал, чието формиране често е съпътствано от трудности, свързани с изискванията за грамотност и професионална надеждност. Служителите прилагат сложни тарифни режими и противодействат на контрабандата, характерна за планинските гранични райони.

Сградата на митницата в Трявна представлява и важен символ на държавното присъствие в региона. Макар съществуването на този митнически пункт да е относително кратко – до премахването на митническата граница след Съединението на България – неговата дейност отразява процесите на институционално изграждане и модернизация в следосвободенска България.

Ключови думи: Митница; Трявна; Съединение; Княжество България; Източна Румелия;

„Българино, това е МИТНИЦАТА! Тук е минавала границата на разпокъсаното ни от Берлинския конгрес – 1878 г. ОТЕЧЕСТВО. БТЦРК, под председателството на Захари Стоянов, започва борба. На 6.IX.1885 г. е провъзгласено Съединението“.

Надпис от възпоменателната табела, поставена на фасадата на къщата – Митница в град Трявна.

Първите години от съществуването на Княжество България след възстановяването на неговата държавност са белязани от сложния преход от османската правно-административна традиция към модерните европейски модели на управление. В наследство от османския период младата държава заварва структури, които в голямата си част са или напълно недействащи вследствие на военните действия, или се характеризират с анахронизъм и неефективност, често дефинирани в историческата литература като „ориенталски“ тип организация. Този институционален вакуум поставя пред българския политически елит и Временното руско управление императивната задача за ускорено изграждане на държавен апарат, който да функционира като гарант за националния суверенитет и икономическата стабилност.

Утвърждаването на България като равноправен субект в международната политическа и стопанска система на Балканите изисква създаването на легитимни и строго централизирани органи за управление и контрол. В този процес финансовата архитектура на държавата заема фундаментално място. Формирането на устойчива фискална система е не просто въпрос на ико-

номическо оцеляване, а инструмент за упражняване на реална власт върху територията на Княжеството. Основен приоритет става попълването на държавната хазна, което в условията на разрушена стопанска инфраструктура и неуредени международни търговски отношения разчита до голяма степен на косвеното облагане и митническите налози.

В този контекст митническата администрация се оформя като критично важен сегмент в структурата на държавното управление. Тя е натоварена с двойна стратегическа функция. От една страна, тя трябва да осигури регулярен приходен поток чрез ефективно събиране на вносни и износни мита, което е жизненоважно за финансирането на мащабните реформи в армията, образованието и съдебната система. От друга страна, пред новата администрация стои сериозното предизвикателство да противодейства на нелегалния трафик на стоки.

Проблемът с контрабандата в пограничните зони и по-специално в териториите, населени с българи, които остават извън пределите на Княжеството съгласно решенията на Берлинския конгрес, придобива не само икономическо, но и остро политическо измерение. Липсата на обучен персонал, корупционният натиск, наследен от предходната епоха, и сложният релеф на новите граници създават условия за мащабна нелегална търговия. Ето защо създаването на модерна гранична и митническа охрана се превръща в тест за административния капацитет на младото Княжество. Изграждането на тази система е първата стъпка към превръщането на България в модерна държава, способна да контролира своите граници и да регулира своите икономически процеси според европейските стандарти на епохата.

След подписването на Санстефанския прелиминарен мирен договор в България се установява Временно руско управление, оглавявано от княз Дондуков-Корсаков. Към Съвета на императорския руски комисар се създават няколко отдела със статут на министерства. Сред тях е и отдел „Митници“, ръководен от Александър Тухолка. Отделът има кратък живот и скоро преминава към финансовия отдел. Първите наредби на митническата организация са утвърдени от княз Дондуков, като са наречени „временни“. Установени са на 5 февруари 1879 г. На 10 март са създадени „временни наставления“ за управителите, чиновниците и стражарите на митническите и митарските пунктове, а на 7 юни същата година е съставен проект за Митарствен устав на Княжеството¹.

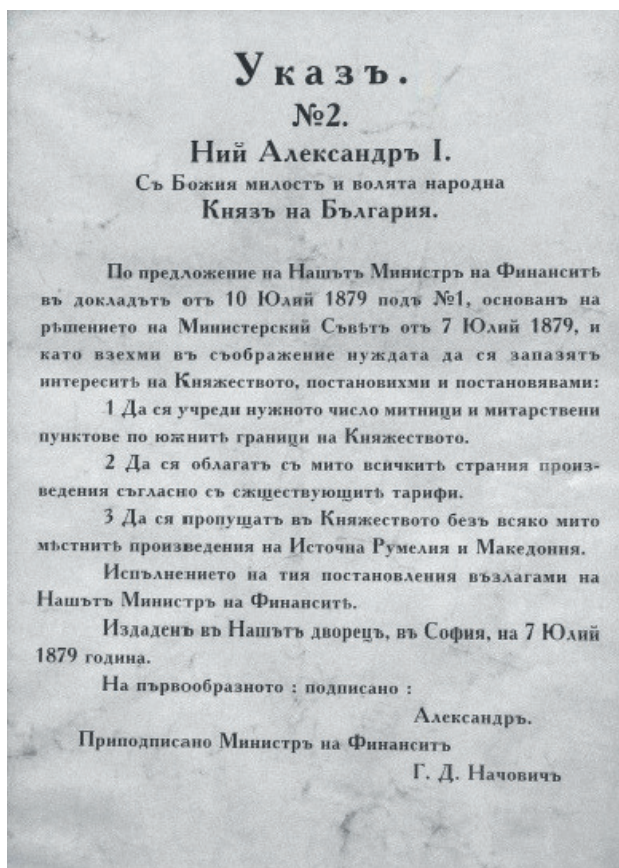
¹ Началните години. Полагане основите на митническата служба. Агенция „Митници“. www.customs.bg/wps/portal/agency/about-us/history/origins

В рамките на изграждащата се фискална архитектура на Княжеството косвените данъци заемат стратегическо място, демонстрирайки най-ясно принципа на институционална приемственост. В условията на слабо развит вътрешен пазар и преобладаващо аграрно стопанство държавната хазна разчита приоритетно на облагането на потреблението и външната търговия, тъй като тези приходаизточници осигуряват по-бърза ликвидност и по-лесен административен контрол в сравнение с преките налози. Системата на косвеното облагане през този период е структурирана около няколко основни фискални стълба: **Външно-търговски налози** (Импортни и экспортни мита). Те представляват фундаменталното перо в бюджетните приходи. Митата не функционират единствено като фискален инструмент, но и като средство за икономическо регулиране, чрез което държавата започва да дефинира своите търговски граници².

Обект на засилен държавен контрол са тютюневите изделия и спиртните напитки. Акцизите върху тях са директно заимствани от предходната епоха, но административното им управление се централизира, за да се минимизират загубите от незаконно производство и търговия. Особено характерна черта на периода е запазването на държавните привилегии (регалии) върху стоки от първа необходимост и колониални стоки като сол, захар, кафе и кибрит. В някои случаи те се облагат под формата на акциз, а в други – чрез отдаване на изключителни права за продажба. Тези стоки, поради своето широко потребление и липсата на местни алтернативи, гарантират устойчивост на приходната част на бюджета, независимо от икономическите флукутации. Тази структура на косвените данъци илюстрира стремежа на Министерството на финансите да създаде многослойна система на облагане, която да обхване както вносните стоки, така и основните акцизни стоки на вътрешния пазар. По този начин се поставят основите на един модерен за времето си фискален ред, който съчетава османските традиции в администрирането с новите нужди на суверенното Княжество. Митническата политика на България до висока степен зависи от клаузите на Берлинския договор. По-специално чл. 8, който постановява, че търговските договори, сключени между чуждите сили и Портата, запазват действието си и по отношение на Княжество България до изтичане на срока им през 1891 год. Фундаментален етап в консолидирането на финансовия суверенитет на Княжеството е полагането на нормативните основи на митническата администрация.

² Митниците – приемственост, промяна и влияние върху българското стопанско развитие (1878-1912). Шиваров, А., София 2018 г.

Една от първите знакови инициативи на държавния глава, непосредствено след встъпването в длъжност на княз Александър I, е издаването на Указ № 2 от 7 юли 1879 г.³ (фиг. 1). Този държавнически акт придобива конститутивно значение, тъй като чрез него се декретира официалното създаване на митнически и митарски⁴ пунктове по целия периметър на държавните граници. Указът не само легитимира физическото присъствие на държавата по границите, но и установява механизъм за облагане на стокообмена въз основа на наследените, но адаптирани към новите условия тарифни разписания.



Фиг. 1 - Указ № 2 на Александър I Български за митническата и митарска дейност в Княжеството

³ Пак там...

⁴ Митар – Бирник, митничар; Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. БАН, София 1974 г., стр. 261

Особено внимание заслужава вградеността в указа политически и национален елемент: изричното постановление за безмитен режим на стоки, произведени в пределите на Източна Румелия и Македония. (Не е ясно кога се променят тези условия, тъй като имаме ясни доказателства под формата на митнически документи, които облагат с такси определени стоки от Източна Румелия, предимно с акцизен характер, бел. м.). Това решение е натоварено с дълбок смисъл – то е ясен сигнал за икономическата и духовна свързаност на българското етническо пространство, въпреки изкуствено наложените от Берлинския договор политически граници. По този начин митническата политика на Княжеството се превръща в инструмент на националната доктрина, целящ да не се допуска стопанско откъсване на българското население в съседните провинции.

От фискална гледна точка Указ № 2 цели създаването на надежден финансов инструмент за генериране на постоянни бюджетни приходи. В условията на интензивно държавно изграждане тези средства са критично необходими за функционирането на административната, съдебната и военната системи. Трябва да се отбележи обаче, че в зората на българската независимост данъчната система проявява изразен институционален континуитет. Поради липсата на време и кадрови ресурс за радикални реформи Княжеството възприема в основни линии заварения османски данъчен модел. Тази приемственост е стратегическо решение, прилагано още от Временното руско управление (1877-1879), което ограничава промените до преизчисляване на данъчните основи на преките налози с цел тяхната актуализация.

Този консерватизъм във финансовата политика се потвърждава и от първия самостоятелен държавен бюджет на България за 1880 г. В него заложените приходоизточници остават идентични със заварената от османския период структура⁵. Подобен подход е напълно логичен за нова държавна формация в преходен период: запазването на познатите данъчни механизми минимизира риска от социално напрежение и административен хаос, докато същевременно осигурява необходимата предвидимост за държавната хазна. Така митницата, в качеството си на контролен орган, се превръща в „гръбнака“ на ранните български държавни финанси, съчетавайки османската традиция с европейския стремеж към ред и законосъобразност⁶.

⁵ Митниците – приемственост, промяна и влияние върху българското стопанско развитие (1878 – 1912). Шиваров, А., София 2018 г.

⁶ Пак там...

Митническата политика на новообразуваното Княжество България не е автономно формирана, а е поставена в тясна зависимост от международноправната рамка, наложена от Великите сили. В това отношение ключов детерминант е член 8 от Берлинския договор, който се превръща в сериозно препятствие пред провеждането на независима икономическа стратегия. Съгласно неговите клаузи, Княжеството е принудено да признае и продължи действието на всички търговски договори и капитулации, сключени между Високата порта и европейските държави преди войната. Тези договори, чийто срок на действие е фиксиран до 1891 г., поставят България в неравностойно положение. Те задължават страната да поддържа ниски митнически ставки (обикновено в размер на 8%) върху вноса от индустриално развитите европейски страни. По този начин Княжеството се лишава от възможността да използва протекционистични мерки за защита на зараждащата се местна промишленост – инструмент, който е широко прилаган по същото време от останалите балкански държави⁷.

Това статукво превръща българската митническа администрация в по-скоро пасивен изпълнител на международни спогодби, отколкото в суверенно тяло, диктуващо икономически правила. Ограниченията по чл. 8 принуждават правителствата в София да търсят фискална компенсация чрез увеличаване на вътрешните налози и акцизи, за да покрият дефицитите, породени от ниските импортни мита. Така митническата дейност в пунктове като Трявна се осъществява в сложната координатна система между стриктното спазване на международните ангажменти и нуждата от ефективен държавен контрол върху стокообмена. Тази зависимост от договорите с Портата остава една от най-дискутираните теми в ранната българска политическа история, дефинирайки борбата за икономическа независимост чак до края на XIX век.

Емпиричната база за анализ на търговския обмен и административната структура на митническата система през разглеждания период се съдържа във фундаменталния алманах **„Статистика за търговията на Княжество България 1883-1884 г.“**. Този източник позволява да се проследи динамичното разгръщане на държавния контрол върху стоковите потоци. Данните разкриват процеса на интензивно институционално строителство: ако непосредствено след Освобождението държавата оперира с едва 12 първоначални пропускателни пункта, то до 1884 г. тех-

⁷ Пак там...

ният брой нараства на 25, което е показател за стремежа на Министерството на финансите към всеобхватност на границите и вътрешните пазари. Географското разпределение на тези 25 учредения илюстрира стратегическите направления на българската търговия и политическите приоритети на епохата:

Черноморски сектор: Пристанищата във Варна и Балчик функционират като основни морски врати за директен внос от Европа и Русия.

Дунавски лимес: По поречието на река Дунав се концентрира най-гъстата мрежа от пунктове (Видин, Лом, Никопол, Рахово, Русе, Свищов, Силистра и Тутракан), което потвърждава ролята на реката като основна транспортна артерия, свързваща Княжеството с Централна Европа.

Сухопътни граници: Контролът се засилва в западно направление със Сърбия (Дъсено – Кладенец, Кула и Цариброд), по южната граница с Османската империя (Кочериново и Кюстендил) и в Добруджанския сектор (Чифут-Къой).

Институционални специфики: Оформя се и първата вътрешна митница в София, обслужваща нуждите на бързо развиващата се столица.

Особено аналитично значение в контекста на настоящото изследване има границата с автономната област Източна Румелия. Статистиката от 1884 г. фиксира по протежение на Стара планина ключови пунктове като Буйново, Вакарел, Габрово, Пирдоп, Самоков, Тича (Чатак), Троян и **Трявна**⁸.

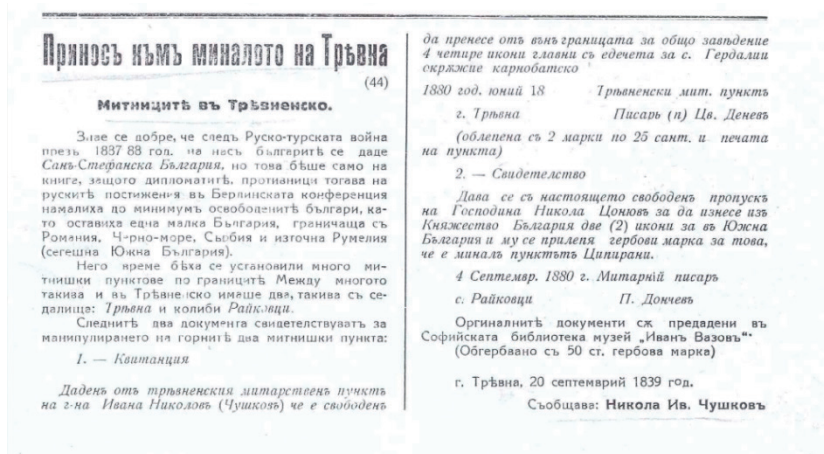
Присъствието на Трявна в този списък не е самоцелно административно решение, а резултат от необходимостта да се регулира традиционният стокообмен през Тревненския проход. Като част от тази „**старопланинска митническа линия**“ Тревненската митница играе ролята на важен фискален и контролен филтър, разположен на една от най-чувствителните икономически граници – тази, която разделя двете части на все още политически разпокъсаното българско землище. Това позициониране превръща града в активен участник в националния стопански живот, чиято дейност отразява общите тенденции в търговската статистика на Княжеството преди Съединението от 1885 г. Функционирането на митническата администрация в Трявна се характеризира със специфична децентрализация на местно ниво, като според историческите сведения в района са оперирали три отделни митнически пункта. Основен източник за реконструкцията на тяхната дейност са документите, съхранени и предадени

⁸ Началните години. Полагане основите на митническата служба. Агенция „Митници“. www.customs.bg/wps/portal/agency/about-us/history/origins

от общественика Никола Ив. Чушков на тогавашната Софийска библиотека-музей „Иван Вазов“ (днешната Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, бел. м.). Тези първични източници, анализирани по-късно от видни изследователи като Кънчо Пенчев – основоположник на музейното дело в Трявна, хвърлят светлина върху ежедневните административни практики и стокообмена между Княжеството и Източна Румелия.

Особено внимание заслужава запазеното „свидетелство за пропуск“, издадено на името на Никола Цонъов. Документът притежава висока изворова стойност, тъй като експлицитно указва процедурата по легален износ на вещи през границата: *„Дава се настоящето свободен пропуск на г-н Никола Цонъов, за да изнесе из Княжество България 2 (две) икони за Южна България...“*⁹. Фактът, че върху документа са апликирани гербови марки, свидетелства за стриктното спазване на фискалните норми и формализирането на пропускателния режим в пункт „Цепераните“. Използването на термина „Южна България“ в официален документ от периода е показателно за терминологичното лутане и политическата натовареност на понятията преди Съединението.

Допълнителна яснота за обхвата на митническия контрол дават публикациите в Общински вестник „Трявна“ (фиг. 2), където Никола Чушков цитира семейни архиви¹⁰. Една от разписките, датирана от 18 юни 1880 г., потвърждава правото на Иван Чушков да изнесе икони за село Гердалии (Карнобатски окръг).



Фиг. 2 - Съобщение на Никола Ив. Чушков в Общински в-к „Трявна“, бр. 113 от 1939 г.

⁹ Митницитъ въ Тръвненско. Чушков Ив. Н. Общински вестник „Трявна“ 1939, бр. 113

¹⁰ Пак там...

Тези свидетелства са от ключово значение по няколко причини:

Стопанска специализация: Те документират активната търговия с произведения на Тревненската художествена школа, която продължава да захранва пазарите в Тракия и след политическото разделение.

Административен статут: В документите Трявна фигурира с официалния си статут на „град“, което подчертава нейното административно и икономическо значение в регионалната йерархия на Княжеството.

Локализация на контрола: Споменаването на конкретни пунктове като „Цепераните“ позволява прецизно картографиране на митническата линия в Тревненския балкан.

Тези епистоларни и архивни фрагменти не само доказват съществуването на организирана митническа дейност, но и илюстрират как държавната граница, макар и разделяща единната нация, се превръща в пространство на интензивен и регламентиран културен и стопански обмен.

Административната структура на митническото управление в Трявна се опира на стратегическото разпределение на три контролно-пропускателни пункта, чиято локализация е съобразена с основните пътни артерии през Стара планина. Първият от тях е упражнявал надзор върху стокообмена по направление с Цепераните – Конарското – Иванова пътека – Дъбово, като фактическото седалище на административния орган се е намирало в с. Райковци. Вторият пункт е бил ситуиран в непосредствена близост до територията на днешната гара Кръстец. Оскъдните данни за неговата архитектура очертават една утилитарна постройка с минималистичен план: две функционални помещения, разделени от коридор и достъпни чрез външно стълбище. Историческата съдба на тази сграда илюстрира процеса на институционална трансформация след 1885 г. – загубила първоначалното си предназначение след Съединението, тя е преобразувана в горско стопанство (обитавано през 20-те години на XX в. от горския страж Иван Пенчев), докато окончателното ѝ разрушаване след 1940 г. и последвалата иманярска интервенция в основите ѝ заличават този материален паметник.

На фона на тези невъзвратими загуби единственият съхранен материален носител на институционалната памет за митническата дейност в региона остава сградата, разположена до градския стадион „Ангел Кънчев“. Известна в местната топонимия като „Къщата Митница“ (фиг. 3), тя представлява ценен обект за архитектурно-исторически анализ. Построена през втората по-

ловина на XIX в., сградата носи отчетливите стилови белези на късното Българско възрождане.

Архитектурната ѝ композиция е типична за тревненската строителна школа:

Функционално зонирание: Долният кат, разположен на самата улична регулация, е бил предназначен за търговска дейност (дюкян), за което свидетелстват характерните наклонени дървени кепенци – детайл, типичен за предосвобожденското градско планиране.

Жилищно-административен капацитет: Вторият етаж е организиран като жилищна част, като фасадата се отличава с традиционните за региона „вежди“ над прозорците, макар и без наличието на по-сложните еркерни ъглови структури.

Тази архитектурна метаморфоза – от обект, предназначен за дребна търговия, в значима административна сграда непосредствено след 1878 г. – е показателна за адаптивните механизми на младата българска държава. Използването на частни постройки за държавни нужди е обичайна практика в периода на първоначално административно устройване, като в случая с Трявна тя маркира физическата граница между Северна и Южна България и легитимира държавния суверенитет чрез архитектурното присъствие на институцията.



Фиг. 3 - Къщата – митница в края на 60-те години на XX в.

Проучването на архивните документи от последната година преди Съединението позволява да се идентифицират ключови фигури от административния апарат на Тревненската митница. Въз основа на Обявление № 121 от 19 април 1884 г. (фиг. 4), установяваме, че длъжността „управител“ е заемана от З. Цончев (с голяма степен на вероятност Златю, често срещан антропоним в местната именна система през разглеждания период), а функциите на секретар са изпълнявани от Христо Сарачев. Тези данни са ценни не само за биографичната реконструкция на чиновническото съсловие, но и за разбирането на йерархичната структура на митническите учреждения от по-нисък ранг.

Трѣвненска митница.

ОБЯВЛЕНИЕ

№ 121.

На 20 идущий май презъ присѣдственнитѣ часове, въ канцеларията на митницата, ще се произведе публиченъ търгъ за продажбата на конфискувано 140 оки вино Источно-Румелийско.

Желающитѣ да купятъ това вино, умоляватъ се да присѣдствуватъ въ опредѣленото врѣме и мѣсто за да наддаватъ.

г. Трѣвня, 19 априлий 1884 год.

Управитель: З. Цончевъ.

Секретаръ: Хр. Сарачевъ.

1—(528)—2

Фиг. 4 - Обявление за публичен търг от 1884 г.

Съдържанието на цитираното обявление хвърля светлина върху една специфична и често срещана страна на митническата дейност – борбата с контрабандата и реализацията на конфискуваната продукция. Документът регламентира провеждането на публичен търг на 20 май 1884 г., на който за продажба са обявени 140 оки конфискувано източнорумелийско вино. Този акт илюстрира няколко важни аспекта на тогавашната административна практика:

Санкционен режим: Конфискацията на стоки от Източна Румелия доказва стриктното прилагане на митническия контрол и санкционирането на опитите за нелегален внос, заобикалящ фискалните налози.

Процедурна прозрачност: Организирането на публични търгове е механизъм, чрез който държавата легитимира превръщането на конфискуваната стока в бюджетен приход. Призивът към потенциалните купувачи да се явят в „канцеларията на митницата“ подчертава официалния характер на процедурата.

Локализация на властта: Уточнението, че административната канцелария се е помещавала на втория етаж на цитираната по-горе сграда, потвърждава функционалното разпределение на пространството – докато първият етаж е запазил търговския си характер, вторият е бил институционализиран като властови център и място за съхранение на документацията.

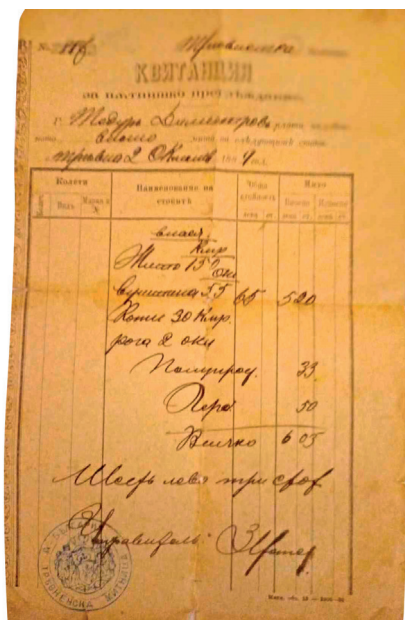
Този епизод от дейността на З. Цончев и Хр. Сарачев е микро-модел на държавното присъствие в Трявна. Той показва, че митницата е функционирала като редовен и авторитетен орган, който не само е регулирал границата, но и е участвал активно в стопанския оборот на града чрез правомощията си да конфискува и препродава стоки под строг държавен надзор.

Пряко доказателство за регулярното функциониране на фискалния контрол и за прецизността на административната отчетност в Трявна е съхранената в Основния исторически фонд на Специализирания музей за резбарско и зографско изкуство (СМР-ЗИ) – Трявна платежна квитанция от 1884 г. (инв. № 1126). Документът, издаден на името на Тодор Димитров, фиксира заплащането на митническа такса в размер на 6.05 златни лева (фиг. 5). Този артефакт е ценен индикатор за икономическата стойност на среднотатистическите търговски транзакции, преминаващи през планинския пункт в навечерието на Съединението.

Особено висока научна стойност притежава сфрагистичният анализ на документа. В долния ляв ъгъл на квитанцията е положен официалният печат на ведомството, който позволява реконструкция на държавната символика на местно ниво:

Форма и цвят: Печатът е с кръгла форма и характерен син ореол, типичен за мастилените отпечатъци на ранната българска администрация.

Хералдическа композиция: В централното поле е изобразен държавният герб на Княжество България, което е директен израз на държавния суверенитет, упражняван от митническия орган.



Фиг. 5 – Квитанция за „внос“ от 1884 г.

Легенда: Под гербовото изображение се чете ясната надписна композиция „България Тревненска митница“, която окончателно легитимира учредението като част от единната национална финансова система.

Графични особености на документа – попълването с черно мастило върху пожълтяла кремава хартия – допълват неговата автентичност и го позиционират като класически образец на следосвобожденската административна книжнина. Фактът, че квитанцията е надлежно заведена и съхранена, свидетелства за високата степен на институционална култура в Тревненската митница. Тя не е била изолиран граничен пост, а модерна за времето си финансова структура, оперираща със строго регламентирани формуляри и държавни регалии. Тези документи превръщат абстрактната история на митническата политика в осезаема хроника на всекидневния стопански живот в Трявна.



Фиг. 6 - Първият собственик на къщата – митница след Съединението, търговецът Рачо Бояджиев заедно със семейството си



Фиг. 7 - Наследникът на Рачо – Алекси, като участник в Балканската война

Историческата траектория на Тревненската митница намира своя логичен завършек в контекста на епохалното събитие от есента на 1885 г. – Съединението на Княжество България и Източна Румелия. С фактическото премахване на митническата граница по билото на Стара планина и последвалото административно обединение на двете български области съществуването на погранични контролни пунктове във вътрешността на страната губи своя фискален и политически смисъл. Считано от 1 ноември 1885 г., Митницата в Трявна, ведно с прилежащите ѝ два спомагателни пункта (в с. Райковци и при гара Кръстец), официално прекратява своята оперативна дейност.

В периода на икономическа и административна трансформация, последвал закриването на учредението, сградата на бившата митница остава необитаема за значителен период от време. Процесът на нейната приватизация се финализира в самия край на XIX век, когато имотът е обявен на публичен търг и закупен от Рачо Бояджиев (фиг. 6). С този акт сградата променя своя статут от административен център в частно семейно жилище, но в колективната памет на тревненци тя запазва нарицателното си име „Къщата Митница“ – топоним, който съхранява спомена за нейната първоначална държавна функция.

През XX век историята на обекта се преплита тясно с биографията на фамилия Бояджиеви. Наследникът на Рачо – Алекси Бояджиев (фиг. 7), чийто житейски път е белязан от участие в Балканските войни (1912-1913 г.), продължава да стопанисва имота. Впоследствие собствеността преминава към неговите дъщери – Ана и Сийка Бояджиеви. Това превръщане на една строго функционална държавна постройка в дом на няколко поколения е класически пример за устойчивостта на архитектурната среда в Трявна. Макар митническите чиновници да са заменени от местни занаятчии и стопани, сградата продължава да функционира като материален мост между динамичния период на държавно изграждане след 1878 г. и мирното развитие на града през следващите десетилетия.

В съвременната градоустройствена и социална среда на Трявна „Къщата Митница“ продължава да фигурира като автентичен архитектурен свидетел на следосвободенската епоха. Понастоящем сградата се стопанисва от наследниците на фамилия Бояджиеви, като нейното общо състояние се определя като експлоатационно отлично (фиг. 8 и фиг. 9). Поддържането на конструктивната цялост и естетическия облик на постройката е доказателство за континуитета в грижата за частното архитектурно наследство, което в случая на Трявна има и пряко обществено значение.



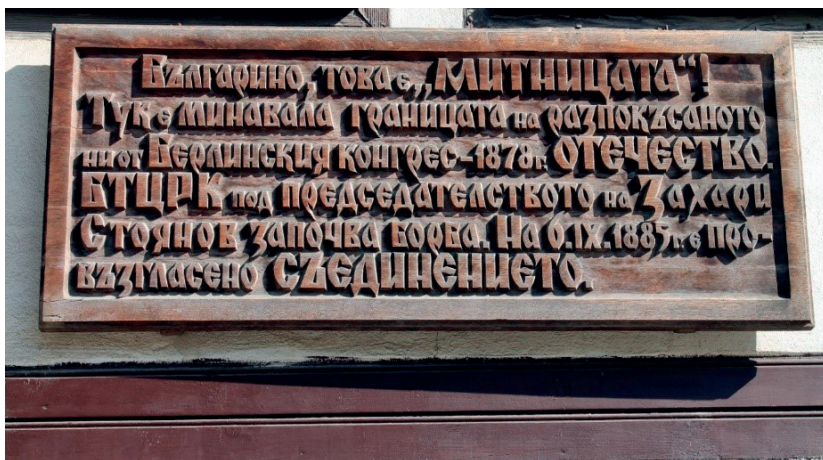
Фиг. 8 - Къщата – митница, улична фасада в наши дни



Фиг. 9 - Задна част на сградата, откъм двора

Критично важен елемент за легитимирането на обекта в публичното пространство е поставената на фасадата възпоменателна табела (фиг. 10). Тя функционира като своеобразен „исторически маркер“, който фиксира миналата институционална роля на сградата и я извежда от сферата на частното жилищно строителство, превръщайки я в част от колективната памет на града. Тази официална анотация позволява на жителите и гостите на

Трявна да припознаят в сградата не само уютен дом, но и важен административен център от времето, когато тук е преминавала границата на младото българско Княжество. По този начин материалният носител (сградата) и символната маркировка (табелата) съхраняват историческата идентичност на Трявна като стратегически пункт в процеса на държавно изграждане след 1878 г.



Фиг. 10 – Възпоменателна табела на уличната фасада на къщата.

В ретроспективен план функционирането на митницата в Трявна е генерирало значими стопански и административни ползи за местното население – факт, който от съвременна гледна точка, предвид централното географско разположение на града в сърцето на България, изисква специфична историческа рефлексия. В периода 1879-1885 г. Трявна не е просто занаятчийско селище, а ключова гранична зона, през чиито околности преминават едни от най-преките и стратегически търговски маршрути, свързващи северните склонове на Балкана с пунктовете Мъглиж, Елена и Дъбово. Тази логистична значимост превръща града в активен регулатор на междурегионалния обмен в условията на изкуствено разделеното национално пространство.

Макар и с кратък период на институционално съществуване, митническата дейност в Трявна оставя траен отпечатък в стопанската летопис на региона. Тя добавя нов, специфичен пласт към богатата възрожденска история на града, илюстрирайки прехода от традиционното занаятчийство към модерното държавно администриране. Изследването на тревненските митнически пунктове и съхранената „Къща Митница“ позволява по-дълбоко разбиране на процесите по изграждане на българската държав-

ност, в които дори малките планински селища играят ролята на стратегически фискални и контролни центрове. Така историята на Тревненската митница се превръща в любопитна, но и научно значима страница от общата картина на икономическата модернизация на следосвобожденска България.

THE CUSTOMS OFFICE IN TRYAVNA AND ITS FATE AFTER THE UNIFICATION

Pavel Tsanev

Tryavna Woodcarving and Icon Painting Museum

Abstract: The restoration of Bulgarian statehood after the Treaty of Berlin (1878) confronted the political elite of the newly established Principality of Bulgaria with the task of building an effective administrative apparatus. In the context of an institutional transition from Ottoman to European models of governance, the establishment of a stable financial system became a key priority. The customs administration, as part of the structure of the Ministry of Finance, emerged as an important instrument for ensuring state sovereignty, protecting local production, and generating budget revenues through indirect taxation.

The legal foundations of customs activity were formed by the regulatory acts of the Provisional Russian Administration and the subsequent legislation of the Principality, among which the Customs Law of 1885 held a central position. The specific features of the customs system until that time were largely determined by the political and administrative division of the Bulgarian lands. The boundary along the Balkan Mountain ridge, separating the Principality of Bulgaria from the autonomous province of Eastern Rumelia, necessitated the establishment of border customs posts performing both fiscal and political functions. Within this context, the town of Tryavna occupied an important strategic position. Located on one of the Balkan mountain passes, it had long developed as a centre of trade and crafts. The establishment of a customs post in the town was closely linked to the economic activity of the region and the need to regulate the movement of goods passing through the Tryavna Pass. By controlling the import

and export of raw materials, craft products, and foodstuffs, the customs office functioned as a local mechanism of economic regulation. The operation of the institution was carried out by an administrative staff whose recruitment was often accompanied by difficulties related to the requirements for literacy and professional reliability. Officials were responsible for implementing complex tariff regulations and combating smuggling, a common phenomenon in mountainous border areas.

The customs building in Tryavna also represented an important symbol of state presence in the region. Although the existence of this customs post was relatively short—until the removal of the customs border following the Unification of Bulgaria—its activity reflects the broader processes of institutional development and modernization in post-Liberation Bulgaria.

Keywords: Customs Office; Tryavna; Principality of Bulgaria; Eastern Rumelia; Unification

Павел Цанев

Уредник СМРЗИ – Трявна

гр. Трявна, Пл. „Капитан дядо Никола“ № 7

E-mail: paveltsanev2@gmail.com